

POZNÁMKY K BIONOMII, EKOLOGII A FAUNISTICE NĚKOLIKA DRUHŮ KRASCŮ ČSSR
DIE BEMERKUNGEN ZUR BIONOMIE, EKOLOGIE UND FAUNISTIK EINIGER
BUPRESTIDAE - ARTEN DER TSCHECHOSLOWAKEI

(COLEOPTERA)

Vítězslav Kubáň

Cílem tohoto příspěvku je seznámit entomologickou veřejnost se svými poznatky o životě a vývoji několika druhů krasců a zároveň upozornit na některé nové lokality a nálezy krasců naší fauny, přičemž nález druhu *Anthaxia funerula* Illig. je nový pro Moravu.

Není-li jinak uvedeno v textu, leg., det. a coll. autor.

Za pomoc při stylizaci příspěvku a determinaci děkuji RNDr. Svat. Bílému.

Sphenoptera petriceki Obbg. - Slovakia mer., Kamenica nad Hronom 12. VII. 1974 více ex. smyk stepí na okraji lesa, Petr Pacholátko leg.

Tento velmi vzácný krasec se vyskytuje v nejjižnějších částech Slovenska. Je udáván na hvozdíčku prorostlém (*Tunica prolifera* Kunth), v jehož kořenech se pravděpodobně vyvíjí.

Ovalisia dives Guil. - Bohemia m. or., Humpolec 31. VII. 1975 1 ex. v letu, zde v IX. 1975 2 ex. larvy (RNDr. Svat. Bílý det.) v jívě (*Salix caprea* L.); Slovakia mer., Hlohovec VI. - VII. více chytá na místními entomology na listech vrb, zde VI. 1977 5 ex. ex larva z vrby (*Salix viminalis* L.).

Samička tohoto druhu klade vajíčka do poraněných, nemocných, ale i čerstvých větví a kmínků vrb (*Salix*), dle různých autorů i bříz (*Betula*), olší (*Alnus*), dle RNDr. Svat. Bílého i do muku (*Sorbus aria* Cr.)

Druh má dvouletý vývoj. Larva žije pod kůrou, její požerek postupně zarůstá, neodumře-li napadená větev vlivem většiny počtu jedinců nabo vlivem společného napadení častého průvodce *O. dives* Guil., *Agrius viridis* L. Odumření však většinou nastává až druhým rokem nebo po další generaci. Z požerku, po odstranění kůry, je tedy znatelná jen vždy jeho část, larva však nevytváří dlouhé chodby, ale plošně vyžírá lýkovou část a jen mělce se zažírání do dřeva. Požerek je vyplněn jemnými pilinami. Na podzim druhého roku larva zalézá do dřeva, asi do hloubky 5 mm, předhryže si výletový otvor na povrch dřeva a přezimuje jako

larva nebo praepupa; kuklí se na jaře. Na povrchu větve je místo s kukelní komůrkou znatelné zhnědnutím, často zduřením i prasklinami. Po odstranění kůry jsou postupný zález do dřeva i oválný výletový otvor, oba ucpané pilinami a vzdálené od sebe 2 - 4 cm, viditelné v plošném požerku velikosti několika cm². Dojde-li k odumření větve v prvním roce, larva zasychá, jestliže v druhém roce, larva okamžitě zalézá do dřeva a vytváří si kukelní komůrku. Imágo se líhne asi za 14 dní po zakuklení a vykousává se ven. Lze jej zastihnout od konce května do srpna. Výletové otvory po opuštění imága z ještě žijící větve se zacelí a jsou znatelné jen jako puklina ve svraštělé kůře. Imága nalétávají za slunného počasí na dřevo, usedají často na listy, kde se i páří; je velmi hbitý letec.

Melanophila picta ssp. decastigma Fab. - Slovakia mer., Hlohovec 24.VI.1970 více ex. na kmenech starých vrb (*Salix*), T. Spevár a P. Pekárovič leg.

Anthaxia funerula Illig. - Moravia mer., Znojmo I.1976 1 ex. jsem našel v suché větvi janovce (*Sarothamnus scoparius* L.); V.1976 a 1977 více ex. ex larva ze stejné lokality. Nový druh pro Moravu.

Tento u nás velmi vzácný druh žije na janovci (*Sarothamnus*), kručince (*Genista*) a čilimníku (*Cytisus*). Hlášen byl zatím jen ze Slovenska a pouze 2x, poprvé J. Hladilem od Čachtic 1. V. 1966 1 ex. jako nový druh pro ČSSR, podruhé jej chytil Mik. Valenčík u Hlohovce (Soroš 27. III. 1974 3 ex. na hlaváčku jarním (*Adonis vernalis* L.)). Podle sdělení autora nálezu z živých rostlin se na této lokalitě vyskytují *Genista trinctoria* L., *Cytisus austriacus* L., *C. ratisbonensis* Weinm. a *Sarothamnus scoparius* L.

Samička klade vajíčka do odumírajících větví a kmínků. Má dvouletý vývoj. Larva žere v lýkové části, požerok je skoro rovný, dlouhý několik centimetrů, dosahuje postupně šířky asi 2 mm. Je ucpaný jemnými, zrnitými pilinami, jako u většiny pod kůrou žijících Anthaxií, typicky polokruhovitě vrstvených. Na podzim prvního roku nebo na jaře druhého zalézá larva do dřeva, kde si vytváří kukelní komůrku. Výletový otvor je totožný se zálezem. Kuklí se na jaře druhého roku, imágo se líhne koncem léta, přezimuje a prokousává se ven brzy na jaře.

Chrysobothris igniventris Rtt. - Bohemia occ., Plzeň - Bolevec VI. 1977 ex. ex larva z kmínku suché borovičky (*Pinus silvestris* L.).

Coroebus undatus Fab. - Bohemia centr., Nižbor VI. 1977 1 ex. ex larva; Bohemia centr., Dobříš VI. - VIII. 1977 více ex. ex larva, v obou případech z kmenů dubů (*Quercus*).

Samička klade vajíčka do vysluněných, většinou okrajových, živých kmenů dubů (*Quercus*). Druh má dvouletý vývoj. Larva vyžírá pod kůrou složitý, klikatý, několik dm, často přes 1 metr dlouhý požerek, postupně až 5 mm široký. Je ucpán jemnými, světle hnědými pilinami, lehce ponořen do dřeva. Poněvadž larva žije v živých stromech, je požerek postupně zaléván mizou a zarůstá, zbývá však po něm po odloupení kůry na kůře i ve dřevě tmavá, ztenšená stopa. Druhým rokem si larva vytváří šikmo nahoru postavenou kukelní komůrku, a to buď zcela v borce, v tenší kůře však zasahuje až do lýkové části nebo i do dřeva, jen málokdy bývá zcela ve dřevě, pak jsou však zález i výletový otvor, které nejsou totožné, ucpány na povrchu dřeva jemnými pilinami. Larva přezimuje ve stádiu praepupy nebo kukly, imágo se líhne a záhy vykusuje v červnu a v červenci, opožděně i v srpnu. Žije celé léto, nalétává na dřevo a listy dubů.

Agrilus guerini Lac. - Tento druh byl objeven jako nový pro naše území v létě 1973 Ing. Mir. Kocourkem u Vyškova na Moravě.

Na jaře 1976 se mi podařilo objevit u Vyškova na Moravě jívu (*Salix caprea* L.), samostatně rostoucí mezi hospodářskými budovami, skládající se z asi 12 odnoží v průměru okolo 10 cm, napadenou také tímto druhem. Čtyři odnože byly již suché, což bylo způsobeno hlavně housenkami drvopleně obecného (*Cosus cosus* L.) a silným napadením větví do 4 cm tesaříkem *Oberea oculata* L. Ostatní, ještě živé odnože byly také napadeny těmito druhy, v jednotlivých kmíncích jsem našel až 6 housenek drvopleně a ve větvích již desítky starých výletových otvorů, ale i 1- a dvouletých larev *Oberea oculata* L. Zde jsem také našel larvu *Agrilus guerini* Lac. Z ostatních druhů uvádím *Xylotrechus pantherinus* Sav., *Saperda similis* Laich., *Agrilus viridis* L. a nesytky *Aegeria formicaeformis* Esp. Pro nedostatek jiných živých rostlin v širokém okolí vystřídal se zde z jednotlivých druhů více generací. Také u *Agrilus guerini* Lac. jsem objevil staré výletové otvory jak v zaschlých, tak v rostoucích odnožích, i larvy dvojího stáří, a také zaschlá imága.

Druh má dvouletý vývoj. Samička klade vajíčka do různých průměrů větví i kmene, od 1 cm do 10 cm, ale vždy do živé části stromu. Zaschne-li větev či strom v prvním roce života larvy, larva zahyne, zaschne-li v druhém roce, většinou se vyvine, ale procento deformovaných nebo nevykousaných imág je větší.

Larva postupně vyžírá až 1 m dlouhý požerek, nejprve pod kůrou, postupně však ponořený stále více do dřeva, nejvýše však do hloubky asi 5 mm. Požerek má tvar pravidelné kličky, úhel ohybu je zhruba 30 až 40° vzdálenost mezi jednotlivými ohyby, z nichž jeden je vždy střídavě do-

leva, druhý doprava, je v konečné fázi 3 - 4 cm. V tenších větvích se klička zachovává i na větším zaoblení, postupuje po ploše obvodu a na podélném štěpu se jeví na obou okrajích jako řada stejně vzdálených, oválných plošek, průměru postupně do 1 - 2 mm. Koncem druhého roku si larva ve dřevě vytváří kukelní komůrku, šikmo nahoru postavenou, s předhryzaným výletovým otvorem na povrch dřeva, který není totožný se zálezem a je ucpán jemnými pilinami. Přezimuje ve stádiu praepupy, zřídka kukly. Kuklí se na jaře v květnu, imágo se líhne během června a vykousává se ven od konce června do konce července.

Vypěstoval jsem 15 imág, z nichž pět jich bylo předčasným seschnutím dřeva napolo nebo úplně nevykousaných, neboť dřevo jsem vzal začátkem dubna a vývoj tedy trval ještě celé dva měsíce. V případě líhnutí tohoto druhu je tedy třeba brát dřevo těsně před vykousáváním imág, nejlépe koncem května a v červnu.

Staré požerky druhu *Agrilus guerini* Lac. jsem objevil také na Znojmsku a u Prostějova. Druh bude jistě rozšířen v celém území republiky na vhodných, teplých, ale ne suchých, i podhorských lokalitách, je však pro svůj skrytý způsob života, rozptýlenost a pozdní výskyt přehlížen.

Agrilus sinuatus Ol. - Moravia centr., Vyškov na Moravě VI. 1976
2 ex. ex larva z kmene ozdobného hlohu (*Crataegus*).

Tento druh se vyvíjí v různých listnatých stromech, např. v hrušni (*Pirus*), jeřábu (*Sorbus*), hlavně však v hlohu (*Crataegus*). V tomto jsem požerky a larvy našel u Štúrova, Levic, na Pavlovských kopcích, u Znojma, zález s larvou pak také v muku (*Sorbus aria* Cr.) nad Ráztočnem u Handlové ve výšce 600 m n. m. Často se vyskytuje ve společnosti nesytky *Aegeria myopaeformis* Bkh.

Podobně jako předešlý druh se vyvíjí v živých částech stromů, nedá se tudíž pěstovat v odříznutém dřevě a pozorování je nutno provádět přímo v přírodě. Druh jsem objevil na stejné lokalitě jako předešlý, v aleji ozdobných hlohů a jeřábů, a to jak ve větvích od průměru 2 cm, tak v kmeni. Nesytka *Aegeria myopaeformis* Bkh. zde byla velmi hojná na hlohu (*Crataegus*), ale také jeřábu (*Sorbus aucuparia* L.), ve kterém jsem však *Agrilus sinuatus* Ol. na této lokalitě nepozoroval.

Vývoj je dvouletý. Ve větvích bývají v jednom roce najednou nejvýše 2 - 3 kusy v průměru do 4 cm, v kmeni však i několik larev vedle sebe, často s chodbami složitě navzájem propletenými. Požerek je střídavě pod kůrou a ve dřevě, avšak nehluboko, je nepravidelný, dlouhý asi 70 cm až 1 metr, mnohdy se i několikrát vrací, ve větvích je však více méně rovný. V létě druhého roku larva zalézá hlouběji do dřeva, vytvo-

ří si svislou kukelní komůrku s předhryzaným, jemnými pilinami ucpaným, výletovým otvorem pod kůrou a přezimuje ve stavu larvy nebo praepupy. V květnu příštího roku se kuklí. Imágo se líhne koncem května a v červnu, prokousává se ven od poloviny června. Larvy v zaschlých větvích odumírají, procento nevykousaných imág v případě odeschnutí dřeva ve stádiu praepupy je asi 50 %. V teplých částech státu je vývoj posunut asi o 14 dní dříve.

Agrius curti Obbg. - Moravia mer., Znojmo VI. - VII. 1976 více ex. ex larva z kmínku janovce (*Sarothamnus vulgaris* Wimm.). RNDr. Bílý Svat. det.

Tento druh se vyvíjí v kmíncích a větvích živých keřů janovce (*Sarothamnus*), kručinky (*Genista*) a čilimníku (*Cytisus*) v teplých polohách celého státu.

Vývoj je dvouletý, požerek nepravidelný, asi 60 cm dlouhý, nejprve vedoucí shora dolů, v kořenových částech se larva obrací a postupuje zpět, kde si druhým rokem vytváří kukelní komůrku ve dřevě, většinou těsně, ale někdy i několik desítek cm nad zemí, s předhryzaným, ucpaným výletovým otvorem. Přezimuje jako praepupa. Kuklí se na jaře, imágo se líhne koncem června nebo začátkem července, vykousává se v červenci. Jedná se o pozdní druh, ale vývoj dokončí i v případě odeschnutí rostliny v druhém roce vývoje, neboť larva je již na jaře ve stádiu praepupy a kůra těchto rostlin je poměrně měkká i po seschnutí. V menších rostlinách jsem nacházel jen jednu larvu, ve vzrostlých keřících, v kmíncích o průměru asi 4 cm, i více, až pět larev. Rostlina také hostí více generací, není pravidlem, že jedna generace zapříčiní odeschnutí rostliny.

Z á v ě r

Údaje v článku jsem se snažil podat co nejvěrněji, vzhledem ke svým osobním pozorováním, a co nejsrozumitelněji. Není však vyloučeno, že některé údaje nebudou platit obecně (délky požerků, jejich postavení a hloubka ponoření do dřeva, přesná časová období vzniku a délky trvání jednotlivých stádií hmyzu), a to hlavně u jiných živých rostlin a na jiných lokalitách. Byl bych rád, kdyby můj příspěvek byl chápán jako vodítko k dalšímu bádání v oblasti života našich krasců, které má stále ještě mnoho mezer.

Z u s a m m e n f a s s u n g

Autor des Beitrages legt seine neuen Erkenntnissen aus der Bionomie, Ökologie und Faunistik einiger Buprestidae-Arten vor. Weiter führt er ihre neuen oder interessanten Lokalitäten ein. Die Befindung der Art *Anthaxia funerula* Ill. ist neu für die Mähren.

L i t e r a t u r a

- B ě j - B i j e n k o G.J., 1965 : Opredělitel nasekomych jevropějskoj časti SSSR, Žestkokrylyje i věřokrylyje, "Nauka", Moskva-Leningrad.
- H l a d i l J., 1973 : Příspěvek k faunistice Coleopter Moravy a Slovenska, Beitrag zur Faunistik der Käfer Mährens und Slowakei, Zprávy Čsl.spol.ent., 9., 2-4: 73 - 74.
- K u b á ň V., 1978 : Příspěvek k faunistice několika krasců Moravy a Slovenska, Beitrag zur Faunistik einiger Buprestidae-Arten der Mähren und Slowakei, Zprávy Čs.spol.ent., 14., 1: 21 - 24.
- L e i b n e r S., 1969 : Z biologie krasce Sphenoptera substriata Kryn., Aus der Biologie des Prachtkäfers Sphenoptera substriata Kryn., Zprávy Čs.spol.ent., 5., 4: 89 - 91.
- R e i t t e r E., 1911 : Fauna Germanica, Käfer, III: 181 - 186.
- R i c h t e r A., 1949 : Zlatki.Fauna SSSR, 13, 2. Akademija nauk SSSR, Moskva.
- R o u b a l J., 1930 : Katalog Coleopter Slovenska a Podkarpatska, 2. Bratislava.

Adresa autora (Anschrift des Autors) :

Ing. Vítězslav Kubáň, ul.Čs.armády 1378, 742 58 Příbor, okres N.Jičín.